

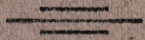
КӨЖӨГӨ ДЭП,

НӨСТИНГ ООРУЗЫ.

Алтай тилинэ нбчүргэн
книги Г. ТОКМАШЕВ.

*Мажмау Галсунь
тракциона*

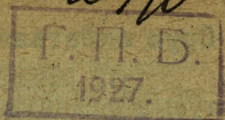
Ойрот областын албатыны үүредер
Отделдын чыгарганы, 1927 жылда.

Ийрот.

1-53

2190

Көстиг оорусынын ады көжөгө „трахома“ деп болор, мэн слэргэ онынг учурын куучындарга турым. Трахомадан көзи осырп кижн олбөс, жэ ондыйда болзо, ол көп жаман жүгушту оорулардан ары-онон кижн узаак-бир канча жыл оорып жат.

Кижининг көзи трахомадан саат оорыза, ол оорудаг жаш чагында кэнэп калат.

Трахоманы табынча эмдэп жаспаза, ол кижининг эки көзу артап калар.

Онынг учун трахома коркушту оору болып жат. Эмди мэн слэргэ ол оорудынг учурын аайлап куучиндап бэрэйн.

Трахоманы Египет оорусы деп нэнинг учун адап жат?

Трахома деп оору жэр үстүндэ албатаа качан табылганын бирдэ кижн билбэй жат. Япон журтында трахома ооруды билгэнэнг ала 1200 жыл болды, ононг озо Индияда билгэн.

Африка жэриндэ Египет деп область бар. Ондо трахоманы озодонг билэдилэр. Французтын Наполеон деп кааны Египет-лэ жуулашкан. Ононг бэри 125 жыл эртти. Наполеоннын 32 муң чэрүү Египет жэриндэ жулажып жүрэлэ, көстөрөнэ трахома оору жүгужып, олордынг көбизининг көстөри жэтпэй барган. Ол чэрү Франция жэринэ трахоманы акэлгэн. Онынг учун трахоманы Египет ооруу деп айдатан.

ИИВ. №

Орус албатаа трахома найдаг табылган?

1812 жылда, орус-ла француз жулашкан. Ол тушта французстыг чэрүү орус журтына толгон, олордон трахома (көжөгө) дэп оору жугушкан. Волга, Ока, Кама дэп сууларды куйулай журтаган улус-ла күн бадыжында журтаган Могилевский (эмди Гомея) Витебский, Псковский губэрлэрдинг улузына трахома оору жугужып, уйаланган. Ол тушта трахоманы эмдэп јазатанын билбэгэн. Оныг учун трахома жугужып албатаа јайылган. Малы, кужы-ла бир турада журтаган јокту албатыныг аразында трахома көптөгөн үстүнэ, там көптөп турган.

Көс јэтпэс болгоны сүрээн јобол.

(Алтай кижии айдат: „көс јок болгончо, бут јок болзын“ дэп).

Трахоманы эмдэбэгэнчэ болбос. Трахома јангы башталарда-ла, докторго көргүзип эмдээр кэрэк. Оног өскө ол кижининг көзи јэтпэс болып калар дэп мэн айткам. Көс јоголор болзо кижээ оног коркушту јобол јок. Орус журтында көзи јэтпэс улус сүрээн көп. 1886 жылда көзи јоктордын тоозы 186 мунг кижии болгон. 1897 жылда 240 мунг, 1913 жылда 320 мунг кижээ јэткэн.

Ол көзи јок 100 кижининг 21 кижизининг көзи трахомадан јоголгон, айдарда 320 мунг көзи јок кижининг 70 мунгынынг көзи трахомадан јоголгон.

Эрткэн јылдарда албаты чакка бастырып, сүрээн јоксураган. Чак тужында көп мунг алба-

ты аштап көчкүндэгэн. Ол көчүп турган улус трахомалу јэрдэн чыгып (Волга суудын јаказында јаткан албаты кайда-ла көчкөн. Олор трахома ооруды албатаа таркадып јайган. Трахома эмди сүрээн көптөди.

Трахома канайда башталар.

Трахома дэгэни кандый оору? Оны канайда танып алар?

Ол канайып башталып јат, оноң ары канайып јаанап тынып јат? Трахома сүрээн коркушту оору!

Ол кижээ табынча јапшынып јат. Трахома кижээ југушса, озо баштап кижинин көзи кызарып јат. Уйуктаза көзи иринтип турар. Ондо-до кижи трахома југушты дэп билбэс. Ол тэскэри шүүнип айдар: айлдажымнын көзи иринтигэн, јакшы болып калган, мәнинг көзим база јазылар дэп. Јэ ол көзи иринтип, тир ай, еки ай јазылбай өттү, көзи дэзэ там иринтип турар. Кийиндэ көзининг јабыгынын ичи эбэш тижип кызарып турар. Трахома-ла көзининг оорыганы ол болор. Көзи оорып турган кижи колы-ла јаантайын көзин ужап, јыжып турар. Көзининг ичи кадалып, чөп киргэн нэмәдий болып ойилип турар. Көзининг жабыктары уурланып, көзининг ичи бирдэ изип, бирдэ кадалып оорып турар, күннинг јарыгына срай көрүп болбос. Көстөри сүрээн иринтип, кирбиктэринэ ирин јаба кадып шайрайа бэрэр. Эртэн тургуза көзининг кирбиги јаба кадып, ачып болбос болып калар. Кийиндэ көзининг кабыктарынын ичинде балыктын

үркэнэзидий торсоктор көргүнэр. Ол торсоктордын тоөзы ас болор, бойлоры кичнэк көрүнэр, кийинде торсоктор көптөр, јаанап турар. Ол торсоктордын өни ак сары болып көрүнэр. Онойып барза трахома оорудың башталганы ол болор.

Өйин өтнүрбэй докторго бар.

Көзинг эмди-дэ алдырбаган, ол-бу дэп табыланбай эмдэт. Көзинг јарталып јазылар. Докторго бар. Ооруды танып эмдэп јазар кижии жаңыс ол болор. Јэ ондый-да болзо, көзи оорыган улустың көбизи, көзинг эмдэдип јазыларына кичээнбэйт.

Трахома бирдэ јазылып јаткандый билдирэр, база бирдэ ооруу там ойто тыгып турган нэмэдий билдирэт. Көс оныйда оорып, бир-канча айга јэдэ бэрэр.

Көзи там кызарып, јабыктары ирингінэ чамдыгып, кызарып, тижип, болчойып турар.

Көстинг ооруу күн коомойтып, тыгып турар. Көзининг ичийдэги тирсэктэр там көптөп, көзининг јабыктарының ич јанын туй бүркэп ийэт.

База бир, эки, үч ай өтсө, ол көстинг ичиндэги тирсэктэр пыжары јаткэн нэмэ чилэп ээчий ээчий јарылып, оның орды ак болып билдирэр. Јарылган тирсэктинг орды, көстинг жабыгының ичиндэ јарт көрүнүп турар. Олор балудың сорбузындый көрүнэр.

Трахома дэп оору талкан кижининг көстөри јоголорына-да јуук.

Трахомалу кижининг көстөри јоголорына јууктап калган. Көстинг јабыктарының ичиндэги сорбулары балудый сорбуларына түней. Суу-кадык көстинг јабыктарының ичи ору боло-ло эбэш јылтырап турар. Оору көстинг јабыгының ич жаңы кодырлу болор, сорбулары кажайып көрүнэр. Көстинг сорбулары јабыктарын бүрэ тартып турар, Кийнинде оору көстинг јабыктары јуурылып, бүктэлип, кирбиктэри кожо ичинэ кийдирэ андарылып калар. Кийиндэ көстинг кирбиктэри көстинг балазын кадап турар. Оның учун көс оорып турар. Кийиндэ көстиг балазында ак көрүнэр. Мынайып барган соондо, көзи оору кижии көзининг оорыганын билинэр. Көзининг јэтпэй барганын жаңы билинэр, ол тушта көзинэ карагуй түжүп, тумарынтап турар. Көзин, ужанып, жарыдарга сананар, ја көзи нэмээ јэтпэс. Көзи узаак тижип јүрзэ, көстинг алдындагы-да, үстүндэги-дэ јабыктары болчойып, көзинэнг иринг агып јүрэр. Ол тушта алдындагы јабык бүктэлнп, көстинг бойына јаба бүдүй калып јат.

Калгакчы јакылтазы.

Көзи оорыган кижии тармачы бэдрэп јүрэр. Олор оору кижини эмдэп јадым дэп, сөстөп турар, болбогондо малдын куштыг өтөгүн сүртүй эмдээр, ол эмээ өлөг чөптинг суу-ла јунып јат, срай болбогондо бойының сидиги-лэ јунып јат. Ондый эмчи оору көсти качанда јазып болбэс.

Оныйда эмдэээ кижинин јазылгадый-да көзин үрәп салар. Трахома-ла оорыган көсти докторго эмдәтсә јәтире јазып болбозо-до ооруун эбәш јәнгилтәр. Онын учун көстинг ооруу удаган-да болзо, оны докторго көргүзәр кәрәк. Доктор нәни-лә айтса, онын сөзинәнг чыкпай узак-та эмдәнгәдий болзо кичәнип эмдәнәр кәрәк. Оный-да кичәнип эмдәнзә, көзи јок болорынаг аргаданып-та калар.

Јажына сокор.

Трахома көсти оорыдып тынғыган соондо, оны эмдәбәзә кандый болор.

Ол тушта нә болор? Бу мундый болор!

Оорып турган көстинг кирбиктәрин јантайын уужан јүрәр болзо, көстинг балазында, эмәзә оны эбрә сары-боро тәмдәк балу көрүнәр. Ол нәмә табына јаанап турар, үстү, эбрә куйузы кандалып, тамырланып турар. Ол тушта оору кичи јарык көрүп болбос, кийиндә көзи там јәтпәй барар, јууктагы турган кижини көрп албас боло бәрәр. Кийндә ол көстөгги сары-боро тәмдәк кажайып көрүнәр, онзы көскө ак салганы болор. Ол ак көстинг балазын туй албас кәзик јәри ачык болор.

Ол ак көстинг балазын туй алыб ийзә, көзи срай јәтпәй барганы ол болор. Көскө салган ак кажы бирдә көстинг балазын туй албас кәзик јәри ачык болор. Ол тушта доктор көстинг агын кәзип, јарык көрөр әдип аайлаар. Курчулай кәзиптә болуп албас боло

бэрэр. Эмдэдэр болзо эргээзин эмдэдэр кэрэк. Уройтып калган көсти эмдэдип-тэ туза болбос, доктор-да эмдэп албас.

Ооруы эрткэлэн.

Кижининг көзи оорый-ла јоголып-та барза, оорудынг учы ол эмэс, онынг оору там тынгыыр. Нэниг учун дэээ? Көстинг бойы курып турар. Јаш чыгар тамырлары баалап сорбуланып, тунуп турар. Эмэээ, ол тамырлардын үйди тунуп, јанчырылып турар. Онынг учун көстинг јажы астап, көстинг ичининг чыгы јэдишпэй барар. Айдарда көстинг ичинэ киргэн тозындардарды јунарга јаш база јэтпэй барар. Онынг учун көстинг кири јунылбай узакка көстинг ичиндэ калар. Ол көстинг ичиндэги кир, көсти кылчыктап турар. Онынг учун трахома, кижининг көзин јоголтыпта салза, көстинг бойы эбэш тижип јүрэр, јажына ирингдип јүрэр. Трахома дэн оорудынг учы ондый болор.

Бис бойы бейыбысты түбэккэ түжүрүп јадыбыс, онынг учуры,

Кижининг көзи јоголгондо-јажына јоболго табышканы ол болор.

Көзи оорый-ла ажындыра, бойына килэн, докторго барып эмдэтпэй, јазылар болор-ба дэн јүрэлэ, көзи јэтпэс болып калды. Көзининг ооруу јангы башталары-ла јазып аларга кичэнбэй, „алдырбас, эмдэбэээ-дэ јазылар“ — дэн јүрэлэ, оорунынг бажына чыкпай калды. Ооруу табыларда, докторго барарга күчсүнип јүрди. Докторго ба-

ратаны „ыраак“ — дэп, барбады. Айлындагы үй кижизи „тармачаа көргүс, ол эмдэзин“ — дэп айдарда оо эмдэдин. Тармачы жазып болбоды. Кижикөстөри жок отура калды. Эки, жагыс кижинин көзи жоголып жатканы барза оны-да айдары жок сүрээп болбой кайсын. Эки, жагыс кижинин көзи жоголып онон өскө бирдэ кижинин көзи оорыбас болзо, жакшы болор эдэ. Жэ, ол ондый эмэс: бир кижикөстөри ороо тоолонуп-брада-ла көдүрү улусты ийдэ салып жат. Көрүп жүрзэн эринин көзи оорып, оны ээчий үйүниг, сыйныныг, карындаштарыныг, баалдарыныг, айлдаштарыныг көзи оорый бэрэр, Онон ары көдүрү дэремнедэ жаткан улустыг көзи оорый бэрэр. Бастра улустыг көстөри иринтип турар.

Чуваши дэп албаты бар. Олор Волга дэп сууды жакалай журтап жат. База вотяк дэп албаты бар, олор Кама дэп сууды жакалай журтаган. Олордыг жүрүмү мундый: Бир кижизинин көстөри трахома жүгүжүп оорый бэрзэ, онон ары бастра деревнэ улустыг жүгүштөлып, суу кадык кижикөстөри артпай барат. Ончөзү көстөри оору болор. Олордыг тал ортозы көс жок сокор отуруп калды дэп бодоор кэрэк. Ондый-да болзо көстүлэри чэбэрлэнбэй, бойы бойын коруланбай, эш нэмэ санабай, мээ оору каман жаткэй-нэ дэп сакып жүргэндий болор. Көс жок отуруп калары 35-40 жашка жэтрэ улустарда болот; ол улустар идэ чагы киргэн, кандый-ла ишти иштээр күчтү улустар болуп жат.

Кэзик улус трахомадан оорыырда, кэзиги оны сананарга-да ундуп салат. Ол нэниг учун

ондый болуп јат? Трахома бир деревнэ улусты үрэй-лэ көдүрэ аймактын улузына југужат. Соң кийиндэ бастра областың улузы трахома оорулу болот.

Айдарда трахома дэп оору јапшынчаак, југушту оору эмтир. Ондый түбэк кайдан табылган, оны канайтса јакшы болор? Бирдэ кижилбилбэйт. Кажы кижилбойының нэмэ билбэзин мундый кыйын бойынан болды дэп, буруун билбэй, бу кыйын кудайдан тушкэн дэп бодойт.

Үүрэнгэн улус трахомадан оорыбайт. Нэниң учун дэзэ? Үүрэнгэн улус бойын чебэрлэнип эди кийимин арулап, јаантайын самынданып, эдиниң кириң јунып турат. Оның учын үүрэнгэн улуска трахома озодон бэри југушпас болгон. Олор трахомның бары јогын озодон бэри билбэс. Үүрэнгэн улуска трахома југушпас, бис база олордый түңгэй кижилэмэс-пэ?

Нэниң учун олордо трахома јок, јэ бистиң астатса-да комыдаары јок эдэ-дэп айдар.

Оны билэриндэ јаан нэмэ јок. Үүрэнгэн кижилайл-јуртын, кийэр кэбин ару тудар, ол нэниң учун ондый оны билэр кэрэк.

Бистиң крестьяндардын јаткан јадыжы.

Мэн Пермской губэрдэ узаак јуртагам. Ол јэрдэ јаткан крестьян албатының јадыжын куучындап бэрэин.

Мэн доктор кижилэдэм. Мэниң улус эмдэп турган больницама көп улус кэлип туратан болгон. Озо баштап улустың көбизи — „доктор кандыйнэ, эмдэп билэр-бэ?“ дэп, оны билэргэ, мэ-

ни чэнэп кэлгилэп турды. Баштап маа бүдүн-бэйтэн болгон. Ол јэрдэ озо больница јок болгон. Мэнин больницам јаңы бүткэн больница эдэ. Эбрэ јаткан улус оорыза, тармачаа эмдэ-дип тургатан болгон. Баштап ондый улус-ла јаражып јадарга маа күч болгон. Ол улустың көдүрэзиниң јадыжы јэксинчилү, шалбыр улус болгон. Олор-ды, аруланып, јунунып, бойын чэк ару тутсын-дэп үүрэдэр кижии јок болгон. Олор јунунбас-эштэбэс. ол-ло кирлү бойынча, маа кэлип турар болды.

Мэн бойым айлда отурбай, јаантайын деревнэ заин јүрүп, албатының јуртап јаткан јадыжын шинжилэп, көрүп јүрдим. Ол јэрдэ мэнин кирип-чыкпаган айл-да артпаган. Ол јердин крестьянының јуртаган туразына кирэр болзон-оның ичи толтура ыш. Ичиндэги нэмэ ышталып калган турар. Кандый-ла нэмэзин көрзөн-ыш, тоозын толтура. Туралары ышталып турар, ыш чыгар јэри јок туралар болор.

Туразының ичин тозын-тобрак базып салган, оны качанда арлабас, сибирбэс. Полы јок-јэр полду туралар болор. Узын кыштың туркынына туразын јаңыста катап сибирбэс. Тураның ичиндэ төгүлүп, чачылган суу јадар. Улус-ла кожо јуртап турган мал, куштың богы (јуды) ондо такталып јадар. Пэчкэзинэ от салза, тураның ичи јылый бэрэр, ол јылјырап турган мал, куштың јудынаң јыт јайылар. Оның учун тынып болбос јыт болор. Тура ичиндэги кэй јыду боло-ло кижии тынып болбос болуп барар. Ту-

разынын ичиндэги кэйди артлаар дэп сагыш алынбас.

Тураныг ичиндэги тудынар-кабынар јэпсэли, арказына кийэр кэбин, тон, төжөк, јастыгын тышкары алчыгып, күнниг чоогына кургатпас, салкынга илип соктурбас. Төжөнгөн төжөгинин ичиндэги өлөг-саламды качанда јанырtpас. Олоры ужалып, тозын болып турар.

Ондый тураларда мэн конып јүрдим. Эртэн тура көрүп јүрзэм бир билэ улус јангыс көнөктөн јүстэрин јунатан эмтир. Сууды колдорыла сузуп турадылар. Јүстэрин јунган соондо јангыс бөс-лэ арланатан эмтир.

Крестьян улус бойын чэбэрлэнбэс, суукадык јүрэрин сананбас кэрэгиндэ мэн слэргэ эки куучын айдаин.

Бирзиндэ мэн деревнэ заин оспо салып јүргэм. Ол тушта оспо сүрэкэй јайлып албаты оорып турган. Бир дэрэмнэдэ мэн школдо тургөм. Ондо мэн улуска оспо салып турарым-да, оны көрөргө дервнединг улузы јаан-јажы көдүрә јуулды. Ол јуулган улустыг ортозында бир јаш, эки качары кызарып калган, эди каны толы кэлин кэлди. Ол кэлин мәниг ижимди ајыктап көрүп турды.

Мэн оспо салып туруп, ондо турган улуска оспо кайдан табылып, југужып турганын, осподон оорган кижининг јүзи кодр болорынын учурын куучындап тургам. Оспо кижининг көзинә тийзэ, көсти јок эдэр. Оспа-ла оорун өлүп-тэ тургандары ас эмэс дэп куучындап турдым. Ол байагы кэлич мәниг куучынымды сүрээн солун

угул турды. Мэн ол кэлинэккэ айттым: „мэн саа оспо салып бэрин“ дэп. Кэлин, айтты: „мэн айлду кижн эдэм, оспа салары маа кэрэк јок!“ База бир куучын мундый: Бир орто јакшы крестьян кижээ-„көзинг оору эмтир. көзингинг чэлин кэзип эмдэп јазып бэрэин“ дэп, кэстирбэзэнг көзинг јоголор!“ дэп айттым. Ол айтты: „көзим јоголзо-до мээ карган кижээ кайдар, алдырбас, көзи-дэ јок јүргэим!“ дэди. Айдарда крестьян улустын санаазы, карый бэргэн кижн, сокор-до јүрзэ алдырбас! дэп. Олор сананып јат, јашта јарыкты көрүп алдым, эмди карып барганда соккор јүрзэм алдырбас, дэп.

Трахома канайып југужып јат.

Бир билэ кижининг улустары көдүрэ суузак болзо, олор амыр јуртаар. Олордын бирүзининг көзинэ трахома југушса коомой болор. Ооруп турган көстинг иринги көдүрэзинэ југужар. Јагыс көнөктөг ончозы јүзин јунза, ол көнөктөги сууга оору көстинг иринги кирип чэилэр, кийндэ өскөлөрининг көзинэ кирип оору југужар. Јагыс бөс-лэ јүстэрин арлаза оору көстинг иринги сузак көскө јапшынар. Ол киргэн иринг баштап сузак көсти кычыдып турар, оны колыла ужап турза көзи кандалып, ооруга таптырганы ол болор.

Јагыс јастыкка јадип уйктаза, оору кижининг көзининг иринги јастыктын кыбына јапшынар, онон ары суузак кижининг көзинэ кирэр. Оорудын југушканы ол болор.

База көзи оору кижн, колы-ла көзин ужа-

нып турар. Ол тушта таныш кижизи туштаар, оо колын бэрип эзэндэжэр. Оный да көстинг ооруу база југужуп јат.

База бир куучын: көзи оору 5-6 јашту уулчак эртэн уйкузынанг тура-ла көстөрин ачып болбой јат. Көстөри ирингэ туй тутурып, кадyp калган. Уйкузында көзиниң иринги алып, көзин туй бөктөп салган, кирбиктэри јаба кадyp калган. Ол бала көзин ачып албай ыйлап отурза энэзи балазына каруузып, оо болыш эдэин дэл, балазының көзин сус јокко ачарга озо чилекэйлэп ийэр Көзи јибип барган соондо оозы-ла ирингин сорып турар. Оның соондо балазының көзин сыстатпаска тили-лэ јалап ачып јат. Балазының көзи ачылган соондо энэзи кирлү эдэгин кайра туда-ла, балазының көзин арлап ийэр. Энэзиниң эдэгинэ, балазының көзиниң, ооруу југуп калар. База јаан удабай кабайда јаткан кичнэк балазы ыйлай бэрэр. Ол баланы энэзи колыны аларга бош јок болуп, оны окшоноло кирлү эдэгин кайра тудып, көстөриниң јажын арлап ийэр. Кабайда јаткан балазына көстинг ооруун југуштырып бэрди. Јэ эмди канайда трахома југужып турганын бодо. Онондо өскө југужып турганы аайы јок көп, ончозын куучындап болбос. Албатының карангуй, бичик, эш, билбэзинэн, јадыжы шалбыр, кирлүүнэн трахома југужуп јат.

Трахома дэгэн југушту оорудан канаип чэберлэнэр.

Көс оорулу кижиниң тудунган нэмэзин сузак кижии качанда колыга алып тутпа. Оору ки-

жиниг бөркүн, калтазын, плаадын, малтазын, олондон-до өскө нэмэлэрин колуна тутпа. Ол нэмэлэргө ооруу жүгужуп калган. Суузак кижээ ол нэмэлэрди колуна алып тудынарга сүрээн коркушту. Ол көс оорулу Псков губәрдинг улусына мән көп жарладым: жүгушту оорудан канайда чэбэрлэнэтэнин. Кажызында эрлү—кадыгту улустын бирүзи оорулу болзо—эки башка жадын уйктап жүрээр-дәп айттым. Балдарыгарды кожо бойугарла уйктаспалар-дәп база жарладым. Оныйда албаты оорудан айрылзын дәп, олондынг жадар жадыжына кирижип турган кэрэгиндә көп кижә айтырдым-да.

Жә мән кичээгән кэрэгиндә оны жәндим. Онынг кийниндә оя албаты жүрә, жүрә тапла арын докторго ооруун көргүзәр болды Мәнинг айтканыманг чыкпас болды кийниндә олон мәни жакшы көрүп, каруузып жүрдиләр.

Жәти салым.

Трохома дәп оорудынг жүгужынанг чэбәр-нәр аайын, база катап көрөли.

1. Кирип жаткан туранынг ичин ару тут.
2. Уламзаин туранынг ичиндәги кәйди жагыртып жүр. Туранынг ичиндә качан-да болзо ару кәй турзын.
3. Кийгән кәбинди, төжөк—жастыгынгды, әдингди ару тут.
4. Иш иштәгән кийниндә уламзаин колын-ды самындап јунуп жүр, колдорынг жүгушту нә-мәә дийгән болбозын.

5. Көзинди качан-да колын-ла ужаба, ко-
лынды көзингә тийдирбә!

6. Кол тудун эзэндәжәрин ташта, анчада-ла
көзи оору кижәә колын бәр-бә.

7. Көзин өорый бәрзә бойын алдынан јүс
арлаар арткыш, эмәзә ару бөстү бол. Оны-ла
јүзи, колын арла. Курсак јийрдә, бойын алды-
нан аякту бол. Ооруын бойы јазылар дәп
ижәнбә, капшыгай докторго барып „көргүзип
эмдәт.

Анвар 961

Алт.
Ойрот.

1-53

Типографско-Издательск.
Об'единение
„Ойратский Край“